

Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Anny Pospíšilové A odsuzuje se k...: Osobní strategie návratu politických vězňů do společnosti po ukončení výkonu trestu odnětí svobody v podmínkách společenského a legislativního uspořádání 50. a 60. let 20. století, FHS UK 2020

Anna Pospíšilová se ve své práci pokusila zodpovědět otázku, jak političtí vězni prožívali po výkonu trestu návrat do běžného života. Téma si zvolila bezesporu relevantní a důležité, zároveň vhodným způsobem rozvíjející současnou tendenci věnovat se především zachycení vzpomínek na to, jak vypadal život v samotném vězení. Autorka navíc k práci přistoupila s očividným zájmem a snahou zkonstruovat z již existujícího množství pramenů poznání nové, což s sebou přineslo zároveň šanci prozkoumat možnosti využití orálně historických pramenů, které byly pořízeny mimo kontext výzkumu samotného. Na oponentovi je však nejen ocenit samotný projekt diplomové práce, ale též výslednou realizaci.

Co se obsahu týče, je očividné, že autorka pracovala s širokou paletou potenciálních pramenů a snažila se být co do plánování jednotlivých kroků výzkumu velice inovativní, problémy, které přicházely, promýšlela operativně a aktivně. Jakkoli kvitují, že pasivně nepřejímá obecné návody, ale snaží se je aplikovat ve vztahu k vlastnímu výzkumu – na s. 15 je představen tzv. scope projektu –, domnívám se, že jí tím bohužel vypadly dvě dosti zásadní fáze historického výzkumu: **reflexe vztahu výzkumníka k tématu práce** (řeceno s Weberem: *badatelské vztažení k hodnotám*) a **rešerše stávajícího stavu poznání** a vztažení se k němu. Autorka v celé práci bohužel vůbec neobjasňuje, proč si téma výzkumu vybrala, aby byla schopna explicitně reflektovat, jak tento vztah může případně ovlivnit její závěry (a tím lépe se tomuto vlivu vyhnout). Zároveň zcela postrádám autorčino vyjádření k již stávajícím pracím o tématu. Správně sice uvádí, že rozhovory s pamětníky jsou často zaměřeny primárně na jejich pobyt ve vězení, méně pak na reflexi života po něm, ale to se týká spíše obsahu pramenů, nikoli již existující literatury. Tato absence je zjevná o to více, když minimálně jedna práce byla již napsána na téměř totožné téma a k tomu ještě na „domácí půdě“: Ivana Vránková obhájila na našem pracovišti v roce 2012 práci *Jak se žilo poté. Návrat československých politických vězňů zpátky do společnosti*. V širším okruhu badatelů, sdružených například kolem projektu *Politictivězni.cz*, ke kterému Vránková taktéž náleží, vyšlo i množství dalších textů. Autorka sice s jedním v práci též pracuje, ale nikterak stávající produkci a možné vymezení/inspiraci/navázání na ni nezmiňuje. Mohla by jí přitom posloužit jako vhodný základ a pomoc již na počátku výzkumu. Prosím tedy o shrnutí těchto chybějících pasáží práce u obhajoby.

S tím dále souvisí **práce s prameny**. Velice kladně hodnotím reflexi často problematického využití rozhovorů, které jsou dostupné v Paměti národa. Tím spíše však nerozumím tomu, proč autorka nezávažila (či to alespoň v práci nezmiňuje) rozsáhlejší práci s rozhovory, shromážděnými například v již zmíněném projektu *Politictivězni.cz*? Autorka sice s jedním rozhovorem z tohoto webu pracuje, ale v metodologii to nijak nereflktuje. Přitom širší využití tohoto zdroje by pravděpodobně eliminovalo jak problémy s dodržováním jiného typu etiky (novinářská vs. orálně historická, s. 22), tak palčivé problémy intersubjektivit, když některé rozhovory do portálu Paměť národa nahrávají i žáci základních a středních

škol, což je sice jistě obecně prospěšné, ale ještě více to komplikuje již tak nesnadný pramen samotný.

Vedle toho autorka natočila celkem tři rozhovory se dvěma narátory. Z poznámky v citaci vyplývá, že u rozhovoru s Jiřím Málkem byla přítomna též jeho manželka (s. 99), což autorka v metodologické části nereflektuje. Mohla by prosím autorka tuto situaci přiblížit?

Samotný výběr pramenů se autorka snaží zdůvodnit co nejpřesněji, přesto mám však několik doplňujících otázek: proč vůbec nebyla brána v úvahu délka výkonu trestu? Usuzuji tak alespoň dle karet narátorů, ze kterých vyplývá, že tresty narátorů se pohybovaly mezi 6 měsíci a mnoha lety, případně i opakovaně. Souvisí s tím též nejasná definice politického vězně (poznámku pod čarou na s. 13 nepovažuji za dostačující) a ráda bych autorku požádala o upřesnění v rámci obhajoby. Zároveň – pakliže měly být tresty vykonávány na území Československa – byla zvažována možnost práce s publikacemi například z okruhu slovenského Ústavu paměti národa?

Dále též postrádám kritiku dalších pramenů, a to jak audiovizuálních (pořady ČT), tak memoárové či beletristické povahy: opravdu lze například neproblematicky čerpat svědectví Lise London či Londonové (nikoli Londové) z *Doznání* Artura Londona (s. 57)?

Tyto zmíněné nedostatky se dle mého názoru projevily v samotném **textu práce**, kdy autorka sice velice pečlivě, leč teoreticky neukotveně popisuje, jak jednotliví pamětníci vzpomínají na vybrané oblasti svých životů po návratu z vězení. K samotné formulaci a naznačení oněch klíčových osobních strategií však dochází až na posledních stranách. Tam, kde se autorka drží práce s prameny, je její výklad dobře formulovaný. V pasážích obecnějšího charakteru však čtenáře občas zarazí nedůsledné odkazování (např. s. 44) a až příliš velké zkratky či formulační nepřesnosti, které nakonec působí velmi rozporuplně. Například v podkapitole 8.1 Politický režim 50. let autorka popisuje, jak fungovala propaganda v souvislosti s politickými procesy, a dodává: „Někteří se rozhodli nevěřit, jiní nakonec všudypřítomnému informačnímu tlaku podlehlí také.“ V poznámce pod čarou pokračuje: „Jak velice jasně ukazuje Václav Havel, když popisuje zelináře a vyvěšenou ceduli ve výloze [...]“ (s. 37) Havel se ovšem vztahoval k období 70., nikoli 50. let. Autorka taktéž označuje oba režimy – nacistický i komunistický – neproblematicky za totalitní. (s. 21) Domnívám se, že absolvent studia soudobých dějin by již měl být schopen v této oblasti prokázat odborný odstup a být si vědom diskuzí o povaze režimu, který v Československu od roku 1948 do roku 1989 existoval. Jinde autorka hovoří o orální historii a uvádí: „Proto jsou zásadním zdrojem vzpomínky pamětníků (narátorů), zachycené buď samovolně, nebo cíleně tazatelem.“ (s. 14) „Samovolné“ zachycení vzpomínek by byla pravděpodobně spíše autobiografie, zde je zřejmě míněno volné vyprávění, leč formulace je to skutečně nešťastná.

Ani po **formální stránce** bohužel nemohu práci příliš vyzdvihnout. Citace z rozhovorů autorka uvádí v hovorové podobě, needitované, což nebývá již dnes zvykem. Jelikož se nezdá, že by doslovný způsob mluvy byl hlavním zdrojem interpretací, mohla by autorka objasnit, proč se k citacím v syrové podobě přiklonila? Taktéž způsob odkazování na rozhovory je nezvyklý: autorka uvádí časovou stopu, v případě jí natočených rozhovorů pak např. „1. vlastní rozhovor“. Daleko lepší by však bylo uvést jmenovitě, kdo rozhovor natočil, místo a přesné datum či alespoň rok nahrávky, což u rozhovorů z Paměti národa v poznámkách pod čarou chybí. Taktéž v případě citací někde autorka přidává uvozovky, někde nikoli, poznámky autora ani citační norma nejsou v jednotné podobě. U odkazů na literaturu na několika místech

schází stránkování. Neustálé opakování rodných příjmení u narátorek, akademických titulů či oslovení pan/paní v textu práce se mi zdá spíše redundantní. Jako problematické hodnotím i zveřejnění telefonních čísel dvou narátorů v přílohách práce.

Za vážnější problém však považuji **stránku jazykovou**, a to jednak ne vždy správné psaní čárek a velkých a malých písmen, jednak – a zejména – množství hrubých pravopisných chyb (především ve shodě podmětu s přísudkem), které provázejí text od první strany Úvodu¹ až po karty narátorů, doplněné ještě (paradoxně) méně častými překlepy. Těchto problémů (bez započítání nesprávně ne/použitých čárek) jsem bohužel zaznamenala zhruba pět desítek v celé práci.

Závěrem: jakkoli musím ocenit velké úsilí, které autorka výzkumu věnovala, považuji výsledný text za nedotažený po stránce obsahové a problematický po stránce formální. Z toho důvodu doporučuji sice práci k obhajobě, ale v této podobě text navrhuji hodnotit stupněm **dobře (3)**. V případě, že autorka bude schopna v průběhu obhajoby dostatečně vysvětlit alespoň obsahové výtky, lze snad zvážit i hodnocení stupněm **velmi dobře (2)**.

V Praze dne 30. 1. 2020

Mgr. Jana Wohlmuth Markupová

¹ „Komunistický režim a jeho ideologie prorůstali společností a vymáhali vytvoření prostředí [...]“ (s. 7)